

AUTONOMIE

Harold Polis

Autonomie

[En andere verhalen
voor kinderen van onze tijd]

The truth does not change according to our ability to stomach it.

– Flannery O'Connor

Inhoud

Vooraf	7
Inleiding voor kinderen van onze tijd	11
<i>Deel I. Waarom autonoom worden (en het blijven)?</i>	35
Kies jezelf	37
Wat is een natie dan wel?	58
<i>Deel II. Vrije oefeningen in autonomie</i>	81
Jezus was oké	83
Op zoek naar een nieuw ik	92
Terug naar Ithaca	104
Achterwaarts de toekomst in	116
De parabel van de onwetende herders	125
Bijlessen in fatsoen	133
Welkom terug, Thomas Hobbes	141
Culturele toe-eigening voor beginners	153
Een bende losgeslagen schoolkinderen	162
Vermoord door de dood	171
Voor wie slachten we het gemeste kalf?	180
Red het zwarte schaap	189
<i>Deel III. Ook nette, verzorgde, autonome mensen raken de weg kwijt</i>	197
Het pistool van Tsjechov	199
Rustige dagen op de Place de Clichy	211
Valse noodzaak (en hoe eraan te ontsnappen)	220

Hoe geld rolt	229
Weg met de Europese melancholie	238
Een allesbehalve virtuele schipbreuk	246
De calculus van het gezond verstand	254
Waarom het wel kan	263
Het einde van gisteren	271
Het utopische alfabet	280
Het naamloze volk	288
Tien jaar traagheid	296
Bronnen en notities	305

Vooraf

Wie essays lezen tijdverlies vindt, raad ik aan meteen iets anders te doen, want dit is een essaybundel in de klassieke zin van het woord. Ik heb het over geschiedenis, cultuur, politiek, pop, religie, economie, filosofie en zelfs over literatuur, de enige kunstvorm die erin slaagt een synthese te maken van wat ‘modern’ allemaal kan betekenen.

De bestorming van het Capitool door de MAGA-meute in januari van dit jaar was op-en-top modern. Donald Trumps pathetische poging tot staatsgreep toont hoe zwaar de liberale democratie het te verduren krijgt, zelfs in de machtigste economie ter wereld. Die storm is al even bezig en woedt ook volop in Europa. Niet iedereen vindt de rechtsstaat, burgerrechten, grondwettelijke vrijheden, autonoom werkende instellingen en een efficiënt maatschappelijk middenveld even belangrijk. Ikzelf geloof dat we al die grote woorden en heiligdommen nodig hebben om iets heel concreets mogelijk te maken: zorgzaam besturen en vreedzaam samenleven – ook met de mensen met wie we het niet eens zijn. Een vreedzame samenleving is geen natuurverschijnsel, zoals regen of wind. Het is geen monument waarvan de betekenis ons generatie na generatie ontglipt. Je dient haar niet als een afgod die je met offers gunstig stemt. Je lacht haar niet straffeloos weg. Je kunt haar evenmin bij decreet invoeren, vervangen door een app of online bestellen. Hoe het de vreedzame samenleving vergaat, hangt volledig af van onze keuze. ‘Quand les hommes ne choisissent pas, les événements choisissent pour eux’, schreef Raymond Aron in *Immuable et changeante* (1959), zijn relaas over de kortsluiting tussen burgers en politici die tot het ontstaan van de Vijfde Franse Republiek zou leiden. Het mag dan ons tragische lot zijn om struikelend te leven, vergissingen te begaan en zelfbedrog toe te laten, als vol-

wassenen staat het ons tegelijkertijd vrij om moed te tonen, maat te houden, rechtvaardig te zijn en ons verstand te gebruiken.

Zorgzaam besturen en vreedzaam samenleven – ook met de mensen met wie we het niet eens zijn. Dit doel lijkt onnatuurlijk en ouderwets, en zal bij sommigen zelfs een te idealistische indruk wekken. Moge het kleingelovigen geruststellen dat ik een afkeer heb van zelfgenoegzaamheid, te beginnen bij die van mezelf. Ik heb de teksten in *Autonomie* geschreven omdat ik wil begrijpen waarom zoveel mensen in het Westen de lokroep volgen om de liberale democratie los te laten, uit woede, angst, wanhoop, onwil, nonchalance, opportunisme, overtuiging of eenvoudigweg omdat het kan. Het gaat me daarbij zowel om antiliberaal agitators en mensen die zich de verliezers van deze tijd voelen, als om leiders en knappe koppen die eigenlijk niet weten wat ze met hun macht aan moeten. In dit boek vormt autonomie een centraal begrip, omdat ongehinderde keuzevrijheid onze norm is. Of het nu gaat om onze loopbaan, ons zelfbeeld, ons liefdesleven of onze politieke overtuiging, we leggen werkelijk alles in de weegschaal van de autonomie.

De Zwitserse historicus Jacob Burckhardt had eind negentiende eeuw een ontvenderende kijk op de toekomst van Europa. Naarmate de samenleving complexer werd, zag hij de behoefte aan radicale verkleuring toenemen. Burckhardt voorspelde het optreden van ‘terribles simplificateurs’, dictators die de wereld met leugens of geweld naar hun hand zouden zetten. De schok van de industriële revolutie deed het nationalisme ontsporen en leidde tot moordende politieke religies. Ook nu worden we geplaagd door ‘terribles simplificateurs’. Er is een grote cyclus van het onbehagen op gang gekomen na de kredietcrisis van 2008. We zitten volop in een radicale economische en ecologische transitie die voor acute verwarring en onzekerheid zorgt. Daarom heb ik de keuze van de essays in dit boek beperkt tot het laatste decennium. Ik begin met de recentste stukken en ga letterlijk terug in de tijd, omdat op die manier mijn eigen blinde vlekken

duidelijker worden. Zodra je deze inleiding hebt doorgeworsteld, hoef je wat mij betreft de chronologie niet aan te houden. Kinderen van onze tijd mogen naar hartenlust scrollen of meteen iets anders doen.

Vanaf deel 2 zijn alle teksten in dit boek oorspronkelijk geschreven voor het tijdschrift *Streven*. Wijlen Joris Gerits vroeg me in 2005 om aan dat blad mee te werken, wat ik tot het laatste papieren nummer in 2020 ben blijven doen. De redactionele lijn van *Streven* volgde eigenlijk twee principes: formuleer nauwkeurig en zoek de synthese. Ik heb me aan die spelregels trachten te houden, zodat er een dagboek in essayvorm is ontstaan over een periode waarin alles en iedereen zich verfijnd maar krachteloos leek te herhalen. Die milde decadentie was een hersenschim. De geschiedenis was immers helemaal niet ten einde, de macht van het Westen bleek nog brozer dan verwacht en de markt was verre van almachtig. In de jaren die voor ons liggen zal de oude liberale democratie, Menno ter Braak parafraserend, vooral haar zwakheden van zich af moet schudden.

Het omslagbeeld (©Larry Hulst/Getty Images) toont de bekende sprong van Pete Townshend van The Who, tijdens een concert in januari 1978. Later dat jaar verschijnt het album *Who Are You* en sterft drummer Keith Moon.

Harold Polis
Autonomie

© 2021 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, 2060 Antwerpen en Harold Polis
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

haroldpolis.be

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk maart 2021

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Auteursfoto: Koen Broos
Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 02 26926 4
D/2021/0034/154
NUR 320